

Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras

Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius
tel.: +370 5 272 2063, faksas: +370 5 275 4896
<http://www.ces.lt/>

KOVO 21-OJI - TARPTAUTINĖ RASINĖS DISKRIMINACIJOS PANAIKINIMO DIENA

Minint tarptautinę rasinės diskriminacijos panaikinimo dieną Etninių tyrimų centras (ETC) skelbia duomenis apie Lietuvos visuomenėje pastebimas etninio nepakantumo apraiškas.

Nors bendras nepakantumo lygis palyginti su 2005 m. nežymiai atslūgo, susirūpinimą kelia išaugęs nepalankumas musulmonams bei pabėgėliams ir tai, jog viena tradicinių Lietuvos mažumų – romai – išlieka labiausiai nemėgiama tautine grupe.

Reikšmingą įtaką visuomenės nuomonių kaitai pastaraisiais metais turėjo informacijos fonas žiniasklaidoje.

Nelygios galimybės: romų diskriminacija

Negausi, apie 3 tūkst. narių turinti Lietuvos romų bendruomenė išlieka viena labiausiai nemėgiamų tautinių grupių. Neigiama nuostata romų atžvilgiu palaipsniui stiprėjo: nuo 62 proc. 1999 m. iki 70-77 proc. 2005 m.; tokia nuostata (75 proc.) išsilaikė ir 2006 m. (žr. 1, 2 pav.). Pastaraisiais metais visuomenė ėmėsi veiklos palaikant romų teises ir ieškant išeities iš bedarbystės, tačiau – kaip pabrėžta vasarį paskelbtoje Europos komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI) ataskaitoje – Lietuvoje trūksta politinės valios įgyvendinti aktyvias paramos romams priemones.

Neigiama nuostata romų atžvilgiu ir nenoras, kad kaimynystėje būtų romų, sustiprėjo po Vilniaus savivaldybės vykdytų griovimų Kirtimų gyvenvietėje ir po to išaugusio informacijos apie romus srauto, kuriame ETC žiniasklaidos monitoringo duomenimis, vyravo narkotikų prekybos, romų nenoro dirbti, „skurdo spektaklio demonstravimo“ temos, daugiausia pateikiamos kriminalinių naujienų, o ne socialinės politikos kontekste.

Lietuvoje nuo 2005 m. pradžios galima gintis nuo rasinės diskriminacijos kreipiantis į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą (LGKT): 2005 m. tarnyba gavo 18 skundų dėl diskriminacijos tautiniu pagrindu. Dviem atvejais buvo nustatyta tiesioginė tautinė diskriminacija, kitais atvejais rekomenduota pakeisti esamus teisės aktus, dėl kurių kai kurie asmenys atsидuria nepalankioje padėtyje.

Vienas reikšmingiausių - LGKT sprendimas dėl Vilniaus savivaldybės veiksmų griauant pastatus Kirtimuose 2004 m. gruodžio mėn., kuriais Vilniaus miesto savivaldybė pažeidė Lygių galimybių įstatymą ir dėl kurio Lygių galimybių kontrolierė skyrė įspėjimą Vilniaus merui.

Islamofobijos daigai

Pastaraisiais metais išaugo nepalankumas musulmonams: 1990 ir 1999 m. kaimynystėje jų nepageidavo apie trečdalis (31-34 proc.) respondentų, 2005 m. – pusė, o 2006 m. kovą – 58 proc. Teigiančių, kad jų nuomonė apie musulmonus pablogėjo, dalis per pastaruosius metus išaugo nuo pusės (49 proc.) iki dviejų trečdalių (67 proc.) Lietuvos gyventojų (žr. 1, 2 pav.).

Neigiamos musulmonų savybės imtos pastebėti labiau, o teigiamos mažiau. Šiomet, palyginti su 2005 m., padaugėjo musulmonus siejančių su nusikalstama veikla (52 ir 63 proc., atitinkamai) ir visuotinai pripažintų elgesio taisyklių ignoravimu (51 ir 61 proc., atitinkamai) bei sumažėjo siejančių su musulmonų rūpesčiu šeima (67 ir 63 proc.) ir svetingumu ar vaišingumu (48 ir 39 proc., žr. 3 pav.).

Galima manyti, jog tai tiesiogiai susiję su padidėjusiu žiniasklaidos dėmesiu su islamu siejamoms grėsmėms. Svarbūs visuomenės ir žiniasklaidos dėmesį patraukę įvykiai – tai sprogdinimai Londone 2005-ųjų liepą, riaušės Prancūzijos priemiesčiuose 2005-ųjų rudenį, pranašo Mahometo karikatūrų skandalas 2006 m. pradžioje.

Žiniasklaidos reikšmė

Marginalizuotos mažumos, socialinis užribis, grėsmių vaizdavimas yra žiniasklaidai dėkingos temos, galinčios staiga pritraukti visuomenės dėmesį ir pakelti leidinių ar programų reitingus, todėl būtina atsižvelgti į žiniasklaidos poveikį visuomenei ir galimai nepakančioms nuotaikoms. Reikia atkreipti dėmesį, kad mažų bendruomenių galimybės daryti įtaką šalies informaciniam fonui ir kontekstui, kuriame jos vaizduojamos, yra ribotos.

ETC atliekamo spaudos monitoringo duomenimis, per pastaruosius metus ženkliai išaugo islamo temai skirtas informacijos kiekis (žinučių, tekstų skaičius) bei suintensyvėjo negatyvi informacija apie musulmonus apskritai, islamo religiją, terorizmą. Padidėjo dėmesys vietiniams musulmonams ir pabėgėlių priėmimo centrų Lietuvoje gyventojams. Per keletą metų iš mažos, neskaitlingos ir tarsi nereikšmingos grupės musulmonai tapo „matoma“ mažuma.

Europos šalių žiniasklaidai būdingos nuomonės atsispindi ir Lietuvos spaudoje. Akcentuojami kultūriniai skirtumai, o ne socialinės problemos, su kuriomis susiduria šios grupės – pabėgėliai, imigrantai ar čečėnai. Susiduriant su naujomis migrantų grupėmis pabrėžiamas grėsmės aspektas, pavyzdžiui, karštomis naujienomis tampa konfliktai pabėgėlių centruose ar gyvenamosiose vietose, nelegali veikla ar pan. Visa tai pastiprina užsieniečių baimę bei kursto ksenofobines nuostatas. Reikia pastebėti, kad šis diskursas pastaraisiais metais nekinta – vis dar retai svarstoma, kodėl žmonės priversti ieškoti prieglobsčio, su kokia diskriminacija susiduria kitataučiai ir migrantai, kas palengvintų ir paskatintų jų integraciją.

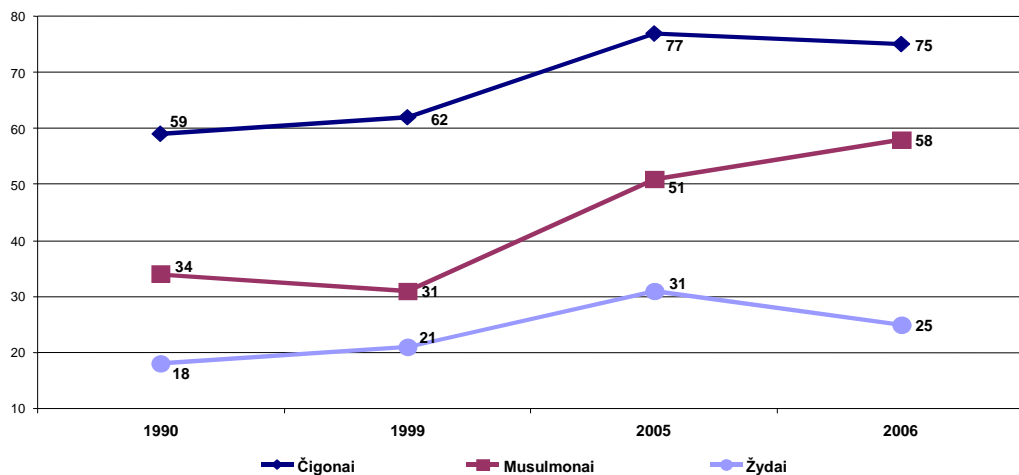
Lietuva nepakankamai naudojami teigiama valstybės raidos patirtimi – ilgalaikio takaus sugyvenimo su įvairiautėmis bendruomenėmis pavyzdžiais, įskaitant ilgą ir turiningą Lietuvos totorių bendruomenės praeitį. Nebeplėtojama sėkminga etninių mažumų politika, kuri buvo puoselėta atkūrus Lietuvos valstybingumą.

* * *

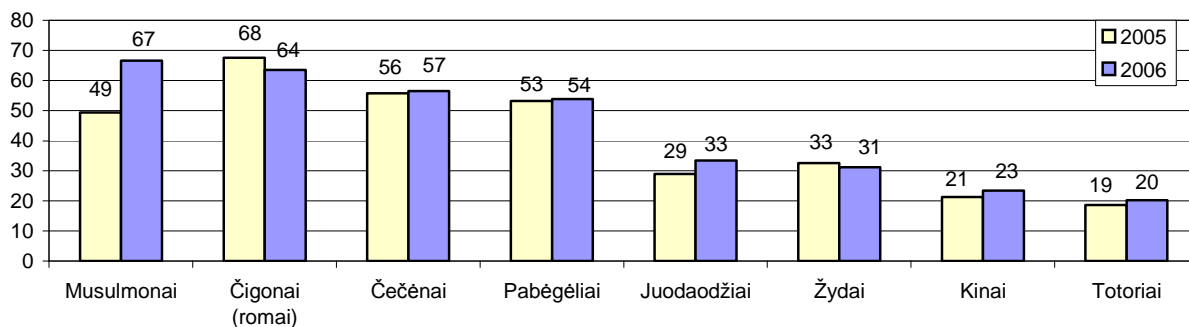
Jungtinės Tautos kovo 21-ąją paskelbė rasinės diskriminacijos panaikinimo diena prisimenant 1960 m. Pietų Afrikoje vykusios taikios demonstracijos prieš apartheidą dalyvių žudynes.

Šių metų kovo 18-27 d. visose Europos šalyse vyksta renginiai prieš rasizmą, propaguojantys lygias galimybes visų rasių žmonėms. Tokią renginių savaitę jau ne pirmus metus inicijuoja UNITED - didžiausias antirasistinių nevyriausybinų organizacijų tinklas, vienijantis apie 560 organizacijų iš 49 Europos šalių. Šiais metais rasinės diskriminacijos panaikinimo diena skirtų renginių vyksta ir Lietuvoje.

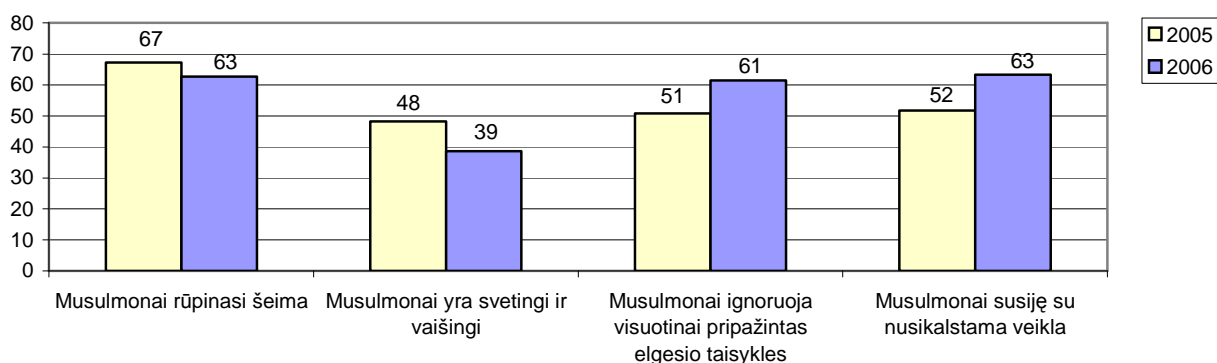
1 pav. Su kuo iš išvardytų žmonių grupių Jūs nenorėtumėte gyventi kaimynystėje? (proc.)

2 pav. Kaip per pastaruosius 15 metų pasikeitė Jūsų požiūris į Lietuvoje gyvenančių žmonių grupes? Atsakiusieji "labai pablogėjo, greičiau pablogėjo" (proc.)

3 pav. Nuomonės apie musulmonus
Atsakiusieji "sutinku, greičiau sutinku" (proc.)

Šaltiniai: 1990 ir 1999 m. Europos vertybių tyrimo bei ETC užsakymu 2005 m. gegužės 5-9 d. ir 2006 m. vasario 14-21 d. atliktų reprezentatyvių visuomenės nuomonės apklausų duomenys.
Skelbiant, cituojant ar kitaip naudojant tyrimo duomenis, nuoroda į Etninių tyrimų centrą būtina.